Анатолій Грітченко

Інтеграційно-диференційований підхід до професійної підготовки вчителя трудового навчання з формування в учнів системи знань сучасного агровиробництва

Розвиток суспільства, сучасні досягнення в різних сферах людської діяльності багато в чому залежать від синтезу наукових і виробничих галузей, процесів інтеграції і диференціації знань. Будь-який об'єкт або процес можна розглядати, з одного боку, як певну форму її диференціації, а з іншою – як вираз деякої цілісності, інтеграції її складових елементів. Процеси інтеграції і диференціації взаємно доповнюють один одного, існують в нерозривній єдності. Це явище характерне і для педагогічної науки, де сьогодні відбувається поглиблення і розвиток проблем інтеграції і диференціації освіти, що обумовлено як потребами і можливостями суспільства, так і здібностями й інтересами особистості.

Успіхи вчених у розробці педагогічних інновацій здебільшого досягаються в результаті загальнонаукового підходу до об'єктів дослідження. Саме на межі педагогічних наук з іншими науками про людину найчастіше здійснюється відкриття. Ізоляція педагогіки від інших наук – причина низької ефективності її розробок, непереконливих практичних рекомендацій і рецептів. Історія науки свідчить, що педагогічна думка спочатку розвивалась в русі загальнофілософських знань. З поглибленням і розширенням наукових знань наступав період диференціації наук, становлення педагогіки як самостійної галузі відображення реальної дійсності. Пізніше, як свідчить наукознавство, наступає період їх загальнонаукового синтезу [1].

У контексті досліджуваної проблеми актуальними є праці, які пов'язані з висвітленням феноменів інтеграції і диференціації у філософії, педагогіці і психології (В.З. Безрукової, Т.В. Воронцової, І.В. Зайченко, О.В. Коршунова В.П. Кузьміна, А.П. Ліферова, Е.Ю. Никітіной, І.М. Осмоловської, М.З. Пак та ін); педагогічної і методичної синергетики (О.В. Акулової, П.Д. Васильєвої, Е.Н. Князевої, З.П. Курдюмова, В.П. Симонова, В.З. Стьопіна та ін.); організації освітнього процесу у вищій школі і методичної підготовки вчителів для сільських шкіл (В.Р. Бочарової, М.П. Гур'янової, Л.П. Ільченко, Д.А. Ісаєва, З.Е. Каменецкого, А.В. Пьоришкіна, Н.З. Пуришевої, В.Р. Розумовського, М.В. Рижакова, З.П. Семухіна, Р.Н. Степанової, Р.А. Федотової та ін).

Мета статті полягає у висвітленні теоретичних аспектів впровадження інтеграційно-диференційованого підходу до професійної підготовки

майбутнього вчителя трудового навчання з формування в учнів системи знань сучасного аграрного виробництва.

Інтеграційно-диференційований підхід (ІДП) до навчання на рівні дидактики визначається як принцип, суть якого полягає в поєднанні інтеграції і диференціації в навчанні, цілеспрямованому прагненні дидактичної системи до встановлення і підтримки динамічної рівноваги між їх протилежними по суті, але одночасно взаємодоповнюючими один одного процесами. Мета реалізації підходу – підвищення якості освіти, забезпечення оптимальних умов навчання особистості, сприяння її самоактуалізації, саморозвитку, формуванню освітніх та професійних компетентностей, творчого, системного стилю мислення. Саме ІДП сприяє гармонійному поєднання позитивних проявів цих двох підходів в розвитку освітнього простору. Побудова сучасної освітньої системи, в основі якої лежить ІДП, базується на методологічних позиціях системного і антиномічного принципів, принципу врахування психолого-дидактичних закономірностей при організації навчально – виховного процесу.

Необхідність синтезу диференційованого та інтеграційного підходів до навчання особливо гостро позначається в сучасних умовах підготовки майбутніх вчителів трудового навчання. Скорочення кількості годин на вивчення трудового навчання в школах, малокомплектність сільських шкіл, потреба в соціальному захисті вчителя, що вимагає підготовки його у вищій школі за двома і більше спеціальностями, особистісна орієнтованість і варіативність навчання, є чинниками, які посилюють процеси інтеграційно – диференційованого характеру в освітньому просторі педагогічних вузів України.

Виходячи з проблеми дослідження та аналізу наукових робіт, які присвячені вирішенню питань взаємообумовленості інтеграційного та диференційованого підходів до процесу професійної підготовки вчителя трудового навчання сільської школи, можна зробити ряд припущень:

- в сучасному освітньому просторі об’єктивно існують процеси інтеграційно-диференційованого характеру, які потребують цілісного осмислення на науково-методичному рівні;
- розроблені положення здатні забезпечити теоретичний фундамент організації особистісно-орієнтованого навчально-виховного процесу педагогічного навчального закладу, підвищення ефективності навчання майбутнього вчителя трудового навчання шляхом формування предметних і ключових компетентностей, сучасного системного стилю мислення;
- ІДП відкриває новий науково-педагогічний напрям реалізації модернізованого процесу підготовки майбутнього вчителя трудового навчання

в умовах його навчання за двома і більше спеціальностями, створення варіативності підготовки вчителя з урахуванням індивідуальних пізнавальних стратегій;

- єдність процесів інтеграції і диференціації виявляється в їх методологічному, змістовному й технологічному аспектах і дозволяє визначити принципи, умови і механізми реалізації ІДП в професійній підготовці майбутнього вчителя трудового навчання сільської школи з формування в учнів системи знань сучасного аграрного виробництва.

Механізмами реалізації інтеграційно-диференційованого підходу до підготовки вчителя трудового навчання з формування в учнів системи знань сучасного аграрного виробництва можуть виступити:

- модель навчально-методичної системи в основі якої лежить принцип динамічної рівноваги між процесами інтеграції і диференціації в підготовці майбутнього фахівця трудового навчання сільської школи;
- технологія реалізації ІДП в підготовці вчителя до формування в учнів сільських шкіл системи знань сучасного аграрного виробництва, як конкретизованого варіанту моделі навчально-методичної системи, що об'єднує загальні (інтеграційні) ознаки педагогічних технологій та диференціальні чинники освітнього середовища вищої школи;
- інструментально-методичні засоби підготовки вчителя трудового навчання у вищому навчальному закладі з формування в учнів системи знань сучасного аграрного виробництва (методичний комплект навчальних дисциплін; інтегровані навчальні модулі; комплексні контрольні завдання тощо).

Термінами «інтеграція» і «диференціація» позначаються філософські категорії, пов'язані з процесами об'єднання і розділення певних процесів, явищ, елементів тощо і можуть розглядатися як умова їх функціонального існування та розвитку [3]. Вони можуть виступати як характеристики процесів і об'єктів різних сфер діяльності людини: політичних, соціально-економічних, культурних, наукових, психологічних і, у тому числі педагогічних. Інтеграція і диференціація як педагогічні категорії виступають об'єднувальними процесами і процесами виникнення відмінностей на методологічному, теоретичному і практичному рівнях педагогічної дійсності.

Беручи за основу дане розуміння інтеграції і диференціації як педагогічних феноменів, ми виявили інтеграційно-диференційні тенденції, характерні для процесу підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів системи знань сучасного аграрного виробництва:

- системне об'єднання предметних змістовних елементів в рамках розробленого інтегрованого курсу «Основи аграрного виробництва», включення в навчальний зміст елементів полідисциплінарного природничого, сільськогосподарського, економічного та екологічного характеру. Організація засвоєння знань різної складності (з урахуванням вимог Державного стандарту

освітньої галузі «Технологія») у відповідності до індивідуальних і особистісних якостей студентів шляхом надання їм різного об'єму інформації, завдань, темпу діяльності відповідно до вимог процесу диференціації;

- застосування в процесі підготовки студентів методів пізнання, загальних для ряду навчальних дисциплін (інтеграційний підхід), а також спеціальних методів пізнання в процесі вивчення навчального курсу (диференційований підхід) як для різних груп (спеціалізації) так і окремих студентів;
- створення єдиної навчально-методичної системи (форм, методів, прийомів, засобів навчання) підготовки майбутнього вчителя трудового навчання(інтеграційний підхід) і впровадження різних технологій, методів, форм та засобів навчання для різних груп (спеціалізації) або окремих студентів (диференційований підхід);
- формування в процесі навчання єдиної системи знань сучасного аграрного виробництва (інтеграційний підхід) і одночасно знань з окремих предметних дисциплін як її невід'ємної частини (диференційований підхід);

Таким чином, інтеграційний підхід до підготовки вчителя трудового навчання умовах вищої школи припускає методичне прагнення до доцільного, збалансованого об'єднання дидактичних компонентів, педагогічних зусиль і ресурсів з метою отримання оптимального результату підготовки майбутнього спеціаліста, а диференційований – створення різноманітних дидактичних умов для досягнення тієї ж мети. Тому дані підходи ефективно доповнюючи один одного, компенсують «вразливі місця» кожного з них. Наприклад, «слабкою стороною» інтеграційного підходу є порушення логічних зв'язків між навчальними елементами в межах окремих дисциплін, не всі студенти мають здібність до інтегрального мислення, викладачі мають поверхневий рівень знань з дисциплін інтегрованого курсу, постає проблема підвищення кваліфікації в рамках безперервної освіти, недостатньо розроблені принципи наступності і єдності знань, контролю інтегрованих дидактичних компонентів тощо. Недоліками диференційованого підходу є: розрізненість знань; складність в розробці методичного забезпечення з організації диференційованого навчального процесу, особливо при реалізації рівневої форми диференціації. Тому ми вважаємо, що об'єднання даних підходів в один дидактичний принцип – інтеграційно-диференційований підхід значно поліпшить вирішення вказаних проблем, пов'язаних з використанням однобічності підходів і дозволить вдосконалити підготовку майбутнього вчителя трудового навчання у вищій школі.

Методологією дослідження взаємного прояву інтеграції і диференціації в навчанні є взаємодоповнююче застосування системного (з елементами синергетики) і антиномічного підходів та заснованої на них теорії динамічної рівноваги, що дозволяє як основні методологічні позиції організації дослідження єдності інтеграційних та диференційних освітніх процесів і явищ розглядати наступні положення:

- використання особливостей сучасного діалектичного, нелінійного,

системного, модельного стилю мислення створює умови для виявлення нових сторін і можливостей в розвитку явищ педагогічного і методичного характеру в освіті;

- визнання можливості створення умов для самокерованого розвитку систем освіти і особистості, а також допущення своєчасної ефективної дії (зовнішнього управління) в моменти біфуркації на ці системи забезпечує оптимальність вибору варіанту еволюції системи (або її підсистем);
- ухвалення ідеї про можливість гармонійної єдності полярностей в стані динамічної рівноваги дозволяє вважати їх рівноправними, вимагає знаходження шляхів адаптації до них і ефективного використовування їх сумісної цілісної єдності [2].

Виходячи з цього вважаємо, що сучасний процес підготовки майбутнього вчителя трудового навчання необхідно орієнтувати на організацію навчально-пізнавальної діяльності, яка враховує оптимальне поєднання елементів дидактичної диференціації і інтеграції.

Теоретичний аналіз показав, що в сучасній науці зустрічаються різні трактування суті категорії «інтеграційно-диференційований підхід», при узагальненні яких виявляється наступне:

- дана категорія в науці визначається як методологічний ціннісний орієнтир і світоглядна позиція, як дидактична система, як спосіб організації процесу навчання, як сукупність способів діяльності в педагогічній області, але при цьому у всіх випадках несе на собі відбиток нормативності, обов’язковості і необхідності дотримання деяких вимог при здійсненні діяльності в рамках підходу;
- суть ІДП розкривається через його функції – науково-теоретичну і технологічну, які реалізуються на методологічному, теоретичному і практичному рівнях педагогічної діяльності;
- науково-теоретична функція ІДП полягає у використанні основоположних ідей і принципів в якості гносеологічної основи і чинників визначення змісту діяльності, здійснюваної з позицій і в рамках даного підходу;
- технологічна функція визначає застосування оптимально відповідних технологій навчання змісту здійснення діяльності в рамках підходу [2].

Впровадження нами в практику підготовки майбутнього вчителя трудового навчання з формування в учнів системи знань сучасного аграрного виробництва інтеграційно-диференційного підходу базувалось на наступних положеннях:

- впровадження інтеграційних елементів в рамках традиційного дисциплінарного підходу до побудови навчального процесу, зваженого доповнення системи фундаментальних навчальних курсів інтеграційними; розвиток інтеграційних і предметно-диференційованих компонентів змісту підготовки майбутнього фахівця.
- інтеграція змістовних елементів системи знань сучасного аграрного

виробництва, що виявляється в органічній єдності знань його економічних, організаційних, агрономічних та екологічних основ; здійсненні внутрішньо предметних зв'язків за рахунок ідентичності багатьох технологічних процесів виробництва; реалізації методологічного підходу до навчання; формування загальнонавчальних та загальнотрудових умінь тощо.

- диференціація рівнів в змісті навчальної інформації та системі діагностики навчальних досягнень; реалізація ступеневої підготовки, введення навчальних спецкурсів; виділення інтелектуальних операцій і предметних умінь.

Цілісна навчально-методична система є одним з педагогічних механізмів реалізації ІДП до підготовки вчителя з формування в учнів системи знань сучасного аграрного виробництва і включає розроблені навчальні плани, модульні програми, інтегровані курси, посібники для студентів та викладачів тощо.

Дані технологічні рішення направлені на забезпечення переходу узагальненої технології реалізації ІДП до професійної підготовки вчителя трудового навчання на рівень персональної залежно від варіативності складу студентів за когнітивними стилями і здібностями до навчання предмету (рівням диференціації). Крім того необхідно врахувати механізми реалізації ІДП до підготовки такого фахівця: дидактико-методичні та інструментально-методичні.

Слід відзначити, що інтеграційно-диференційованому підходу підлягає не тільки зміст техніко-технологічного компоненту досліджуваної підготовки вчителя трудового навчання. Через призму цього підходу необхідно розглядати й психолого-педагогічну та методичну підготовку майбутнього вчителя трудового навчання.

Наступною особливістю, що відрізняє процес підготовки майбутнього вчителя трудового навчання є те, що в процесі навчання студенти зобов'язані не тільки пройти через систему теоретичного навчання, але й педагогічних і технологічних практик. Система організації педагогічних практик є певним інваріантом, який присутній в процесі підготовки будь-якого педагога. Система організації виробничої практики майбутнього фахівця – це самостійна проблема, вирішення якої має не тільки практичну, але і серйозну теоретичну значущість.

Таким чином, єдність інтеграції і диференціації в підготовці майбутнього вчителя трудового навчання виступає як процес реалізації інтеграційно-диференційованого підходу на дидактичному, методичному та інструментальному рівні і виявляється як принцип, що виражається в постійному прагненні дидактичної системи освіти і всіх її підсистем до встановлення і підтримки динамічної рівноваги між протилежними, але й взаємодоповнюючими і обумовлюючими процесами. Даний принцип має на меті вдосконалити освітній процес вищої школи – забезпечення оптимальних

умов навчання для кожного студента, сприяти його самоактуалізації, саморозвитку, формуванню ключових і предметних компетенцій та системного стилю мислення. В конкретиці, це дасть можливість сформувати в студентів певну систему знань сучасного аграрного виробництва та реалізації відповідної підготовки у майбутній професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – К.: «Освіта України», 2006. – 528 с.
2. Коршунова О.В. Интегративно-дифференцированный подход к обучению в сельской школе: автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук: 13.00.01 – Общая педагогика, история педагогики и образования / О.В. Коршунова. – Киров, 2006. – 44 с.
3. Новий тлумачний словник української мови / Укладачі: Василь Яременко, Оксана Сліпушко. – К.: Аконіт, 2006. – 928 с.